ONA TILI DARSLARIDA YOZMA ISHLARNI TASHKIL QILISH INSHOLAR MISOLIDA

Oqmonova Sevinchoy Olloyor qizi
Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Turkiy tillar fakulteti O‘zga tilli guruhlarda o‘zbek tili ta’lim yo‘nalishi 2-bosqich talabasi
https://doi.org/10.5281/zenodo.8053992

Annotatsiya: Maktab o‘quvchilarining bilim darajasini monitoring qilish, ularning baholashish uslub va qoidalari yuzasidan belgilangan maxsus talablarning umummiy bir asosda hosil bo‘lishi yozma ishlarni tashkil qilish bilan baholaniladi. Shuni aytish mumkinki, ona tili darslarining baholanish sistemasi va opquvchilarni baholash protsesi yozma ishlarni baholash va ularni tekshirish orqali namoyon bo‘ladi. Shuningdek, ona tili darslariga xos tarzda amalga oshiriladigan ona tili darslarining uslubiy me’yor va qonuniyatlarga asoslanishi yuzasidan amalga oshiriladigan diktant, insho kabilarning ahamiyati o‘quvchilarning bilim darajalari klasiffikatsiyasi nilan baholaniladi. Shuningdek, maqolada yozma ishlarmni tashkil etish yuzasidan insholar va nzaorat ishlari, diktantlarning umumiy tarzda baholanishi ham ahamiyatlilik darajasini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: Ta’limiy insho, sinov insho, reja, mavzu, epigraf, tarkibiy qism, badiiy ifoda, an’anaviy ta’lim.

Insholarning muallif tomonidan yozilishida ijtimopiy tarzda amalga oshiriladigan qarashlarning yaxslit bir tizimlilik asosida fikr-m,ulohazalarn ing bayon etilishi yuzasidan ham qarashlar mavjud. Ushbu qarashlarning baholash sistemasi o‘quvchi – yoshlarga qanchalik mos kelish yoki kelmasligi yuzasidan ham qarashlar mavjud ekanligi bilan baholaniladi. “Insho muallif tomonidan ijod etiladi, yaratiladi. Insho yozishda muallifdan fikr-mulohazalarini faktik material asosidan mantiqan izchil va badiiy jihatdan maqsadga muvofiq tarzda, adabiy til me’yorlariga amal qulgan holda bayon etish talab qilinadi. Insho belgilangan maqsadga ko‘ra ikki xli bo‘ladi.

-ta’limiy insholar;

-sinov insholar.

Ta’limiy insholar sinfda yoki uyda o‘quvchi tomonidan yozilib, ijodiy fikr yuritishga, mavzuning to‘g‘ri bayon qilishiga qaratiladi Bunday insholarda yozuvchi yoki shoir ijodi, asarlari mazmuni, mavzu doirasi, badiiy ahamiyatini o‘zlashtirish, opquvchilarda fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish maqsadini qo‘yadi.”.[1]

Haqiqatdan ham, o‘quvchilarning pedagogik bilim bilim va qonuniyatlarini shakllantirishda uzviy al;oqadorlini tashkil etishning o‘zaro konseptual ahamiyatliligi ham ta’lim jarayonida namoyon bo‘lish bilan baholaniladi. Shunga ko‘ra, ta’limiy insholar va sinov insholarining ozaro farqli jihatlari ham pedagogik jarayonda namoyon bo‘lishi bilan izohlaniladi. Pedagogik jarayonlarning an’anaviy ta’lim jarayonlariga muvofiqligini izohlashda mavjud bilim va kopnikmalardan kelib chiqib, fikrlashni o‘stirishga qaratilgan vazifalarning umumiyligini saqlagan holatda yozma ishlar, insholarning ahamiyatlilik darajasi katta hisoblaniladi. Shuni aytish lozimki, ona tili darslarida o‘rganilgan bilim va malakalarning xotirada qolishi va o‘zlashtirish darajasining umumiylik nuqtayinnazaridan yozma ishlarni tashkil etish hammaqsadga muvofiqdir.

“Nutq qurilishi o‘rinli yoki o'rinsiz boiib ko'rinadigan holatlarda ruhshunoslikka murojaat qilishga to‘g‘ri keladi. Notiqlik bilan ruhshunoslik aloqasida notiq o‘z fikrlarini bayon qilishda

auditoriyani kuzatishi, har bir tinglovchining kayfiyatini hisobga olib nutq so‘zlashi lozim. Notiq va tinglovchi o‘rtasida samimiy muomala asosiy vazifa bo‘lishi kerak. Notiq zarur va muhim gaplarni aytishdan oldin butun tinglovchilarning diqqatini o‘ziga qarata olsa maqsadga muvofiq bo‘ladi. Tinglovchilar hamma gapni ham qabul qilavermaydi. Ba’zan noo‘rin gaplardan ehtiyot bo‘lish, auditoriyani qiziqtiradigan gapni topib gapirish notiqning mahoratiga bog‘liq. Ayniqsa, boshqa mavzu va voqea-hodisalarga o‘tib ketmasligi kerak. Tilning o‘rinsiz qo‘llanadigan u yoki bu vositasi tinglovchilar ruhiy holatini qay darajada vayron etishini ruhshunoslik aytib bera oladi”.[2] Nutqning yozma taarzda qurilishi o‘quvchilarning nafaqat fikrlash qobiliyati va balki, imlo qobiliyati bilkan ham mutanosiblikni tashkil etishi bilan anglashiladi. Bunga sabab, o‘tilgan mavzularning dars komponentlariga biriktirilgan uslubiy qarashlarning barchasi yozma ishlarning bajarilishi bilan baholanishi ham ahamiyatlidir. Ushbu holat boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun va yuqori sinf o‘quvchilari uchun belgilangan yozma ishlar uchun belgilangan ekanligi bilan ahamiyatlidir. Shuningdek, yozma ishlarning insholar asosida bajarilishi nutqning o‘stirilish texnikasiga hamda ta’lim protsesiga ham uzviy mutanosib ekanligi bilan ham aloqadorlikni tashkil etishi bilan xarakterlidir. “Inshoni mazmunli yozish va berilgan mavzuni chuqur yoritishga erishish uchun o‘quvchi oldin inshoga tegishli bo‘lgan mavzu, epigraf, reja, tezis, dalil, kirish, asosiy qism, xulosa kabi tushunchalarni puxta o‘zlashtirib olishi zarur. Mavzu – inshoning nima haqda yozilishini belgilaydi va u umumlashma xarakterda, o‘quvchi fikriga aniq yo‘nalish berishni ko‘zda tutadi. Epigraf – ijodiy ishning asosiy yo‘nalishini belgilab berishga xizmat qiladigan so‘z, ibora, jumla, maqol yoki parcha bila n izohlaniladi”.[3]

References:

1. Kurboniyozov Gulmirza, Jalilov Sadaddin. Amaliy o‘zbek tili. Nukus “Nur-Turan-Print” 2023.
2. N. BekmirzayeV. Notiqlik san’ati asoslari O‘quv qollanma. Toshkent — “Yangi nashr” — 2008
3. 3.Karbayeva Qizilgul Turdimetovna. Maktab adabiy ta’limida insho yozdirish, uni tekshirish va baholashning ilmiy-metodik asoslari. Scientific progress - 2021